

Dávid Ferencz művei. Születésének négyszázadik évfordulójára kiadja a magyar unitárius egyház. I. *Rövid magyarázat.* Kolozsvár, 1910. 8-rétű 79. sztl. levél; 141 lap és 1 levél.

Dávid Ferencz műveinek kiadását az unitárius egyház főtanácsa határozta el s a kiadással maradandó emléket emel az irodalomban is egyháza alapítójának és első püspökének. Dávid reformátori működésének, mint a maga korában valamennyi reformátorénak, egyik eszköze és fegyvere a toll volt. XVI. századi irodalmunknak az a része, mely az akkor még drága sajtó alól kikerült, nagyobb felében egyházi jellegű volt, de stílusunk és nyelvünk fejlődésére nagy hatást tett. A polemia nem csak a szenvedély nyelvét fejlesztette, hanem a stílus művészetét is, a magyarázó, fejtegető és meggyőzésre törekvő póza, a nép kezébe adott biblia és zsoltár az értelem pallérozásán kívül az irodalmi és költői nyelv alakulásának és a lelkiismereti szabadság terjedésének egyképpen értékes és hatalmas tényezőjévé lett. Ezek az iratok a maguk korában megkötötték, más szóval rögzítették koruknak élő nyelvét, ma azonban más szerepök van: eszméltető, tanító és példát adó forrásaivá lettek gyorsan romló és idegen zamatokat hordó nemzeti nyelvünknek. Irodalmunknak e vaskorából való emlékeit, mint Toldy mondaná, ma igen kicsiny kör forgathatja és forgatja. S ez a kicsiny kör is, mert leginkább tanárokból és irodalmuk bűváraiból alakul, inkább csak ellenőrző, mint alkotó tényezője stílusunk fejlődésének, nyelvünk maradandó sajátosságainak. Sem a stílus mesterei, a szónokok, sem a feldolgozó tudósok és a prózáírók nem foglalkoznak velök annyira, mint kívánatos és szükséges lenne. Ily módon a bennök élő s rejlő erő szinte hatás nélkül vesztegel, míg ellenben az idegen nyelvek és a hihetetlen módon fejlődő új társadalom műveltsége és viszonyai szinte napról-napra rontják nyelvünk tisztaságát, erejét, tömörségét és kifejező képességét. Dávid ugyan nem volt sem elsőrendű stíliszta, sem latin műveltsége miatt teljesen tiszta magyarságú író, de mégis annyi eredetiséget őrzött meg, hogy szerkezetre és szókincsre még saját korában is kivált. 1567-ben megjelent műve új kiadásának a magyar unitárius egyház papjai körében nyelvükre is bizonyára hatással lesz. A XVI. századi magyar próza megelevenedése a XX. századi magyart eszméltetni és védelmezni fogja. A *Rövid Magyarázat* a maga korában nem irodalmi, hanem egyházi

szolgálatot kívánt végezni, de új kiadása inkább irodalmi szolgálatot fog tenni. Ezt pedig annál könnyebben érheti el, mert az új kiadás két alakban jelent meg: az eredetinek teljesen hű facsimilés formájában és mai nyelvre átirtan, nyelvi sajátosságának gondos szemmel tartásával. Így egyformán szolgálhatja a bibliografiát, az irodalom- és egyháztörténetet, valamint a stilus és nyelv fejlődése ismeretét.

Az eredeti (Szabó K. I. 61 sz.) igen ritka, csak négy könyvtárban van meg. Újra való kiadása tehát minden esetre nagyon helyén való s követése méltó. Gyakorlati haszna van a szöveg átírásának is, meg a nyelvi magyarázó résznek, melyet *Pálfi Márton* írt és végzett. Az egészet teljessé teszi *Boros György* tanulmánya, mely Dávid teológiáját magyarázza és ismerteti.

Szivesen láttuk volna, ha a mai szövegre átirrt részben a címlap eredeti beosztása és tipografiai izlése megmaradt volna, ha az egyes levelek jelezve volnának s ha a magyarázott szavak és kifejezések jelzése másként történik. A magyarázott helyekhez adott 539 glosszát most számsorban jelzi és adja. Ha az egészet ABC-ben adta volna, a vonatkozó és az utaló párhuzamos helyeket is kedvezőbben foglalhatja össze. A munka ára 10 kor.

—rd—

Memoir and Letters of Francis W. Newman. By I. Giberne Sieveking. London, 1909. 8-rétű XV és 411 lap, 28 képpel.

Boldogult Newmann Ferencz, „Emeritus Professor of London University“, a híres biboros testvére és gondolkozásmódjában ennek merő ellenlábasa, mindig nagy barátja volt nemzetünknek és meghitt barátja Kossuth Lajosnak. Közvetlenül a forradalom után közzétette „The Crimes of the House of Hapsburg“ (A Hapsburg-ház bűntényei) című kis munkáját és 1853-ban kiadta nagy hazánkfia beszédeit „Select Speeches of Kossuth“ cím alatt, rövidítve („condensed and abridged with Kossuth's express sanction“), de még így is közel 400 lapra terjednek.

Kossuth és Pulszky Ferencz is meghitt barátai voltak Newman Ferencznek, ki több évvel ezelőtt megjelent „Reminiscences of two Wars and two Exiles“ című művében említi, hogy midőn a fenti két magyar 1860-ban végleg elhagyta Londont, Pulszky úgy nyilatkozott előtte, hogy megelégedéssel mondhatja, hogy legalább egy angol embert hagynak hátra, a ki ismeri valamennyi titkát és kiben megbízhatnak, hogy jó czélra fogja azokat fordítani. A könyvben említett egyik menekült Kossuth volt a másik Garibaldi. Maga Newman azonban bevallja, hogy ő nem tehetett annyit Kossuth és a magyar ügy érdekében, mint tett egy másik közös barátjuk, néhai Mr. Toulmin Smith, egy jóhírű ügyvéd, a ki példának

okáért a hirhedt londoni Kossuth-bankó pörben az alperes magyar ex-kormányzó prokátora volt az osztrák császár ellenében. Ugyanő képviselte a vádló feleket egy másik hirhedt pörben is, t. i. Beck Vilma „báróné“ ellen Birminghamben, mely a vádlottnő tragikus hirtelen halálával a rendőrségi bíróság előtt végződött. A híres ügyvéd még élő leánya szerint a két jó barát közötti jó viszony éppen a Kossuth-ügybeni némi félreértés következtében hidegült meg még 1852 körül.

Az előttünk fekvő könyvben egy egész fejezet (a XI-ik) ismét a két hazafinak, Kossuthnak és Garibaldinak van szentelve. Az ezen fejezethez tartozó három önálló kép közül az egyik Kossuthnak jól ismert arczképe magyar attilában és strucczollas kalappal; a másik egy 50 dolláros kötvény (certificate) hasonmása Kossuth aláírásával és New-York 1852 július 1 kelettel és Kossuth ugyanazon arczképével, végre a harmadik Kossuth egy sajátkezű német ajánló levelének utolsó lapja (1854 januárius havából) egy bizonyos Mr. Ernest Psenisch részére és a magyar-barát E. Sieveking and Son céghez intézve.

Lord Palmerston Kossuthnak és a magyar ügynek jóakarója volt — mint magán ember; de mint kabinet miniszternek számolnia kellett az angol torykkal és az udvarral, hol a német Stockmar báró és a királynő német férje, Albert herczeg osztrák-barát politikát üztek és Newman szerint Palmerstont némelykor kétségbeesésbe ejtették és az angol diplomaciát szívtelen magatartásra kényszerítették.

„Nem értem“, mondá Kossuth Newman szerint, „mi a Palmerston szívének politikája. Egyirányban beszél, de ellenkező irányban cselekszik — mindig Magyarország érdekei és méltányos jogai ellen.“

Midőn Kossuth 1851 őszén Angliában megjelent — mint tudjuk — óriási lelkesedéssel fogadta őt a nemzet zöme, de Newman szerint „ócsárolták, remegtek tőle, lenézték és gyűlöltek mindazok, kiket legelőkelőbbeknek és legnemesebbnek tartottak Angliában.“

A csacska Greville emlékirataiból tudjuk, hogy nagy hazánkfianak diadalútja és lelkes fogadtatása sehogy sem volt Viktória királynő inyére és az udvaronc szerint „Kossuth kétségtelenül nagytehetségű szónok volt, de képmutatóbb, lelkiismeretlenebb, kártevőbb kalandor soha nem létezett nálánál“. ¹ De Viktória királynő irigy szemmel nézte, hogy a hí angol népe a magyar „kalandort“ sokkal több kitüntetéssel és lelkesedéssel fogadta mindenüft mint őt magát és német férjét.

(London)

Kropf Lajos.

¹ A more hypocritical, unscrupulous, mischievous adventurer never existed.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának kiadványai.

Egy „Erdélyrészi Jogászegyesület“ megalakítására irányuló sok eredménytelen kísérletezés végre a szép múltú Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében sikerre vezetett. Az ekként egyesített erdélyrészi jogász-közönség tudományos munkássága, hogy ápolható és fokozható legyen, a szakosztály az értékes dolgozatok kiadási költségeinek fedezhetése érdekében nem zárkozhatik el kiadványainak értékesítése elől.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya tagjainak tudományos előadásait több év óta (1908) időhöz nem kötötten megjelenő füzetekben és kötetekben teszi közzé. Midőn e célból eddig megjelent közleményeire ezennel az érdeklődő körök figyelmét felhívni megkísérli, egyszersmind azzal a kéréssel fordul a szakkörökhöz, hogy kiadványainak megrendelésével a Szakosztályt nemes munkájában s törekvéseiben támogatni sziveskedjenek.

Talán már felesleges reámutatni arra a sokoldalú és eredményes társadalmi tevékenységre, a melynek révén a szakosztály rövid néhány évi működése óta is hálára kötelezte a társadalmat, elismerést vívott ki munkássága iránt s nem egy nagyfontosságú szociális feladat megoldására megtette a kezdeményező lépéseket. A Szakosztály néphivatala, népies szabadtanítási kurzusai, a kereskedő ifjak számára szervezett s kitűnően bevált Szabad iskola, az Erdélyi Pártfogó-Egyesület és vidéki fiókjainak megalkotása, a Tüdőbeteggondozó (Dispensaire) intézet létesítése s fentartása tanuskodnak a Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály kitarató és áldásos társadalmi munkájáról. Mikor tehát a Szakosztály kiadványainak megrendelésével az érdeklődők a jövőben a szakosztály tudományos munkásságának s valóban e téren is hézagpótló és szükségesnek bizonyult törekvéseinek támogatására sietnek — mert hiszen e munkakörben csak úgy, mint a szociális tevékenység terén eddig nagyfokú közönnyel kellett s kell részben még ma is megküzdenie — ugyanakkor azt a társadalmi missziót is elősegítik, a melynek áldásosságát, emberbaráti s hazafias érdemeit ma már a *tapasztalatokon okulva* nemcsak hogy senki tárgyilagos szemlélő elvitatni nem törekszik, de ellenkezőleg ez iránt egész társadalmunk s a kormányhatóságok is a legnagyobb elismeréssel adóznak.

A szakosztály eddig megjelent kiadványai, melyeknek megrendelésére az érdeklődőket ezennel felkérjük, a következők:

I. füzet. Az 1909—10. évi szakosztályi előadások és felolvasások s Hammurabbi törvényei. Ára 5 korona.

Tartalma: *Farkas* Lajos: A mult jelentősége. (Megnyitó.) *Kmoskó* Mihály: Hammurabi és kora. *Meltzl* Balambér: Hammurabi törvénykönyve

jogi szempotból. *Bochkor* Mihály: Papyrusok és jogtörténelem. *Kiss* Géza: Telekkönyv az ókorban. *Boér* Elek: A közigazgatási intézkedések jogerösségéről. *Deák* Albert: Birói szervezetünk reformjáról. *Erődi* Béla: Visszapillantás (a szakosztály működésére).

II. füzet. Hammurabbi törvényei (külön). Ára 3 kor.

III. füzet. Az 1910—11. évi szakosztályi előadások. Ára 5 kor.

Tartalma: *Biró* Balázs: Az új polgári perrendtartási szervezet kritikai méltatása. *Somló* Bódog: A jog alkalmazása. *Bochkor* Mihály: Gazdasági tényezők az egyházjog fejlődésében. *Kiss* Géza: Lex commissoria és ius distrahendii. *Meltzl* Balambér: A kötelezési jog Mammurabi korából. *Farkas* Lajos: Az új polgári perrendtartás és a római jog. *Biró* Balázs: Perjogi elméletek az 1911: I. t.-cz.-re tekintettel (I—II. czím.) *Pordea* Gyula: Eljárás az első folyamodású bíróságok előtt. (III. czím.) *Endes* Miklós: A felebbezés. *Jékey* Dániel: A felülvizsgálat. *Pap* József: Különleges eljárások az új perrendtartásban. *Bochkor* Mihály: A canoni új perrend és az új polgári perrendtartás (1911. I. t.-cz.)

IV. füzet. Törökország alkotmány-törvényei. Ára 3 kor.

Az E. M. E. tagjai 5 K helyett 2 K 50 f. és 3 K helyett 1 K 50 fillér árban kaphatják a füzeteket. A jog- és Tt. szakosztály tagjait csak a fölolvadásokat tartalmazó III. füzet illeti tagilletményként.

Az I. II. füzet kapható: Stein János m. kir. egyetemi könyvkereskedésében (Kolozsvár, Deák Ferencz-utcza), s (tekintettel az asszirológia és egiptológia körébe vágó közlemények teologiai vonatkozásaira) a Szt.-István Társulat könyvkereskedésében (Budapest, IV. Kecskeméti-utcza) is. A III—IV. füzet most van nyomás alatt.

Az E. M. E. Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya.

Pályázat a Kovács Sámuel pályadíjára.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület pályázatot hirdet magyar történelmi tárgyú balladára, vagy kisebb költői elbeszélésre. Jutalma néhai Kovács Sámuel, dési református lelkész 2000 korona alapítványának egy évi kamata.

Idegen kézzel vagy géppel írt, egybefűzött vagy kötött pályaművek jeligés levéllel ellátva 1912 május hó 25-ig az Erdélyi Múzeum-Egyesület titkárához (Kelemen Lajos, Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár) küldendők.

Az egyesület bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztálya három tagjának bírálata alapján a pályadíj a legjobb s magában is irodalmi értékű pályaműnek az alapító rendelkezése szerint Sámuel napján adatik ki.

Kolozsvár, 1912 márczius 15-én.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Elnöksége.

BEKÜLDÖTT ÚJ KÖNYVEK.

Boros György dr. Az unitárius vallás Dávid Ferencz korában és azután. Írják többen. Szerkeszti — Kolozsvár, 1910. 8-r. VIII és 195 lap.

Dávid Ferencz művei. Születésének négyszázadik évfordulójára kiadja: A Magyar Unitárius Egyház. I. Kolozsvár, 1910. 8-r. 79 sztl. levél; 141 lap, 1 levél.

Deák Albert dr. A parlamenti kormányrendszer Magyarországon. Budapest, 1912. 8-r. 206 lap.

Fejes Áron. Az akaratszabadság problémája. Budapest, Athenaeum, 8-r. 146 lap.

Felszeghy Béla. A községi illetőség. Besztercze, 1911. 8-r. 127 lap, 1 melléklet.

Fitz József. Brassai Sámuel. Monografia. Budapest, 1911. 8-r. 202 lap, 3 levél.

Fontes Rerum Transylvanicarum. (Erdélyi Történelmi Források) Tomus I. Erdélyi jezsuiták levelezése és iratai a Báthoryak korából. Első kötet: 1571—1583. Gyűjtötte és közrebocsátja Dr. Veress Endre. (Hét hasonmással) Budapest. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása. 1911. Nagy 8-r. XVI és 326 lap. Ára 10 kor.

Földesi Gyula. Petőfi. Budapest, 1911. Légrády Testvérek 8-r. 51 lap.

György Lajos. Szép Magelona. (1676) Kolozsvár, 1911. 8-r. 153 lap.

György Lajos. Kónyi és D'Aulnoy. Forrástanulmány. Kolozsvár, 1911. 8-r. 12 lap.

Sándor Imre. Czímerlevelek. Gyűjtötte —. II. füzet (1629—1660) 134 czímerrajzzal. Kolozsvár, 1912. Lepage Lajos egyetemi könyvkereskedés bizománya. Kolozsvár 8-r. VIII és 108 lap.

Sziklay Ferencz. Az új Isten. Szatmár-Németi. [Év n.] 8-r. 78 lap.

Veress Endre dr. Czélkúti-Züllich Rudolf szobrász élete és munkái. 30 képpel és hasonmással. Kiadta az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület. Tagjainak 1911. évi tagilletményül. Kolozsvár, Stief Jenő és Társa könyvsajtója 1911. Nagy 4-rétű 71 lap. (Külön lenyomat az Erdélyi Múzeum 1911-iki évi folyamából.)

Veress Endre dr. Berzeviczy Márton. (1538—1596) Budapest. A Magyar Történelmi Társulat kiadása. 1911. Nagy 8-r. 228 lap. (A Magyar Történelmi Életrajzok XXVII. évf. 1—2. füzete.)